

מכשרת הבשר לאכילה, אין שם 'שחיטה' עליה לכל הלכות שבתורה]. ומשמע שלולא סברה זו היה חייב, הגם שהקרבת נפסל בשחיטה זו.

ולפי זה נראה לכאורה שבזריקת הדם על החמץ חייבים אפילו בקרבן פסול. אך יש לומר שאם כבר נפסל הקרבן בשחיטה שלא לשמה, אף הזורק ייפטר, כי רק כאשר בשעת העבודה היה קרבן כשר ובידו לעשותו לשמה, בזה יש לחייב לולא טעם 'שחיטה שאינה ראויה'. וכבר נסתפק בשאלה זו המשנה-למלך (קרבן פסח א,ה). אכן אם שחט לשמו, ואחר כך זרק הדם על החמץ זריקה שלא לשמה, יהא חייב. וכן נקט השער-המלך (שם א,א. וע"ע מנחת הינוך פט,ח).

[יש מי שכתב שבאופן זה שהקרבת פסול, אין עוברים עליו אלא השוחט והזורק ולא שאר בני החבורה שהרי אינם אוכלים מפסח זה. ע' לר"ד מצגר בהערותיו לפירוש רבנו חננאל].

ואולם יש מפרשים טעמו של רבי שמעון משום שקרבן פסול אינו קרוי 'זבחי' לחייב עליו משום שוחט על החמץ (ע' במאירי; שפת אמת וזבח תודה. וכ"כ באבי עזרי (ק"פ א,ה) בדעת הרמב"ם כדבר ברור). ולפי זה הוא הדין בזריקה שלא לשמה – פטור.

וכתבו אחרונים שיש לומר שגם רש"י מודה לסברה זו, שכל עבודה שנעשתה בפסול – פטורים עליה, ומה שהוצרך רש"י לטעם 'שחיטה שאינה ראויה', זהו רק בשחיטת הקרבן שיש לומר שאיסור 'לא תשחט' שאמרה תורה אינו תלוי בשם 'עבודה' בשחיטה [והרי שחיטה לאו עבודה היא לענין הצרכת כהונה ובגדים], הלכך האיסור תלוי במעשה השחיטה, ולכן גם כששוחט שלא לשמו יתחייב על שחיטה זו, כל שיש עליה שם 'שחיטה' לענין חולין. ורק משום שסובר רבי שמעון גם בחולין שחיטה שאינה ראויה אינה שחיטה, לכן פטר בשוחט שלא לשמו, אבל בזריקה יש לומר שהאיסור הוא משום 'עבודת הזריקה', וכל שנעשתה בפסול אין שם 'עבודה' עליה ופטור (ע' בכל זה ועוד בחדושי הגר"ז תמורה ד; קהלות יעקב מד; אבי עזרי ק"פ א,ה; חדושי רבי שמואל רוזובסקי).

בדברי התוס' כאן, שהשוחט על החמץ אף על פי שעובר ב'לאו', הפסח כשר [ונגוע לכללי 'כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד מהני אם לאו', 'מצוה הבאה בעבירה' שנה עליו לעכב] – ע' בשו"ת מהרי"ט ח"א סט; משנה למלך ושער המלך ריש הלכות קרבן פסח ושעה"מ הל' גירושין ג, יט; נודע ביהודה צ; בית הלוי ח"א ל; זכר יצחק מו; דובב מישרים ח"א נט, ב; משיב דבר ח"ב סוס"ה; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב טז; אבי עזרי סנהדרין כו, ג אות יג; חזון יחזקאל; אור חדש וחדושי ר' שמואל ודבר שמואל.

(ע"ב) 'זהתראת ספק לא שמה התראה'. ע"ע במובא בשבועות כא.

'ואחד המולק....' אף על פי שאין העופות בכלל 'זבחים' בלשון התורה (כמוכה בזבחים ח ובעוד מקומות – ע' במובא שם), ואם כן מה טעם עוברים בהם משום 'לא תשחט על חמץ דם זבחי'? יש לומר על פי דברי התוס' (ריש מנחות) שהעופות הוקשו לשאר כל הקרבנות בהקש דזאת התורה (עפ"י מכתב ממורנו הגר"ה קניבסקי שליט"א).

דף סד

זבחי – זבח המיוחד לי, ומאי ניהו תמיד' – שכן כתוב בו קרבני; לחמי מה שלא נאמר בשום זבח אחר (חזון יחזקאל).

'אמר רבי חייא בר גמדה נזרקה מפי חבורה...' ביטוי זה, 'נזרקה מפי חבורה', לא מצאנוהו בתלמוד אלא במאמר זה ובמאמר נוסף של רבי חייא בר גמדה (בשבת ג). מאמרים ספורים מצינו בפי חכם זה. בתלמוד בבלי כל המאמרים המובאים בשמו, מסרם בשם אחרים; מפי חבורה, בשם רבי, רבי אמי או רבי יוסי בר' חנינא. לעומת זאת בתלמוד ירושלמי מוזכרים מאמרים בודדים שלו שלא אמרם בשם אחרים, רובם באגדה.

'קראו את ההלל'. רש"י (כאן ובסוכה נד:) כתב שהכתות קראו (וכן יש להוכיח מדברי הר"ן להלן פ"י דף כו בדפי הרי"ף), ע"ש. ואילו התוס' והרמב"ם (קרבן פסח א, יא) כתבו על פי התוספתא שהלויים היו קוראים את ההלל [התוס' (כאן ובברכות לה.) כתבו שהאמירה היתה בזמן השחיטה. והרמב"ם והמאירי כתבו: בזמן ההקרבה]. ובמקום אחר (ערכין י) כתב רש"י שהלויים היו קוראים אותו. ואמר הגרי"ז שאין סתירה בין הפירושים אלא שניהם אמתי; הלויים היו קוראים את ההלל מדין שירה על הקרבן, ואילו הבעלים היו אומרים אותו בשל קיום מצות הפסח, וכדוגמת קריאת ההלל בשעת אכילת הפסח. עדיין אין מיושב כל כך מה שכתב רש"י בערכין 'כדאמרינן בתמיד נשחט' ואילו כאן מפרש רש"י שהמשנה מדברת על קריאת ישראל ולא על הלויים, והלא לפי האמור הן שתי אמירות החלוקים ביסוד דינם. וצ"ל שמש"כ רש"י 'אכל כמות קאי' אין כוונתו בזה לפרש מי היו הקוראים אלא רצונו לומר שחזור על השלש כמות ואינו המשך תאור המעשים, ולעולם [גם] הלויים קוראים. ורש"י להלן צה: תוספתא כפשוטה ד, ט; חדושי ר' שמואל; משנת יעבץ כא; פרקי מועדות עמ' 147-149 ועוד.

'אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים'. צריך לומר שמלבד פקיקת האמה היו גם מדיחים בידיים את הרצפה, ולכן אין לעשות כן בשבת, אבל הפקיקה כשלעצמה אינה אלא גרמא לעצור בעד המים שלא יצאו, ומהי תיתי שיהא אסור הדבר בשבת (עפ"י הגרשו"א זצ"ל).

'העזרה'. יש מפרשים שעל שם כך נקראת 'עזרה', שמשם מתפללים לא-ל ושומעים ועוזרים (מובא בערוך - 'עזרה').

'מקלות דקים וחלקים היו שם... י"ד שחל להיות בשבת, מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתיפו ותולה ומפשיט'. על טלטול ושימוש במקלות בשבת - ע' במובא בשבת קכד.

(ע"ב) 'צתה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית. שניה - בחיל. והשלישית - במקומה עומדת'. שינה לשונה; בכת הראשונה אמר 'ושבת', והשניה כיוצא בה, ואילו השלישית שנשארה בעזרה לא היתה יכולה לישב, שאין ישיבה בעזרה, אלא עומדת במקומה (רעק"א). יש לדקדק מה טעם שניה בחיל ושלישית עומדת בעזרה והלא נראה שבהר הבית היה מקום מרווח יותר להיות שם כולם, ומה טעם לחלקם לכתות נפרדות באותה שעה (ע' תוי"ט מדות ב, ג). ושמו טלטול הפסח בשבת והולכתו הביתה אסורה משום מוקצה או הכנה שהרי אין לו שימוש בשבת, ולכך לא התירו יותר מן המצטרף, ודי לכת אחת שתלטל פסחיה להר ואחת בחיל ואחת יכולה לעמוד במקומה. ולפי זה גם אילו יערבו את ירושלים אסור להוציאן מההר.

'אביי אמר ננעלו תנן, כמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא'. גם אביי מודה בעלמא שאין סומכים על הנס, ורק כאן כיון שגם אם נכנסו כולם ביחד הפסח כשר, סובר שאפשר לסמוך על הנס כי גם אם לא יארע נס תתקיים המצוה בדיעבד (צל"ח).

ומשמע שנקט שהטעם שאין לסמוך על הנס הוא מפני שאין לבטוח שנהיה ראויים לנס, ולכך במקום שלא ייפסל בדיעבד אין לחוש. אבל אילו היה הטעם משום 'לא תנסון' [כדמשמע בירושלמי], הרי אין סברה לחלק בין לכתחילה לדיעבד. [כן יש להוכיח מכמה מקומות, כגון ממעשה דנחום איש גמזו שאמר פנו כלים ורק אחר כך את מיטתי, שאנשים שבטוחים שייעשה להם נס מותר להם לסמוך עליו. גם מזה נראה שעיקר הטעם הוא משום שאין לבטוח שהוא ראוי ולא משום 'לא תנסון'] (עפ"י משאת המלך. עע"ש).

עוד יתכן לומר לכא' שבנס מתמיד וקבוע שפיר דמי לסמוך עליו – ע' במש"כ ביבמות ס: וע"ע משפט כהן קיו.

ולא פשט פרש"י היה אפשר לפרש 'סמכינן אניסא' – על אותו נס שאמרו עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. אף כאן לא הששו לצפיפות ולמעיקה או שאר תקלות בשחיטה ולא נעלו הדלתות עד שנבעלו מאליהן, וכמו שסמכו לזה המעשה שארעה תקלה רק פעם אחת בלבד וציינו אותו פסח בשם לעצמו.

'חס ושלום' – רחמים ושלום מאת ה' עלינו מלומר כדבר הזה, כלומר שלא יביאנו לידי מכשול זה (עפ"י רא"ם וגור אריה, מובא במגדים חדשים ברכות יט. ע"ע ביוסף דעת שם).

'אילימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא...' רש"י מפרש משום הורדה בקודש [והטעם שלפי האמת אין לאסור משום הורדה בקודש – כתב בספר שפת אמת משום שכל אחד הוא קרבן בפני עצמו, ואין קפידא שזה בשל זהב ושל אחרייו בשל כסף]. והרי"ד פירש שיש לחוש לגנבים שיטלו של זהב ויכניסו של כסף.

'שמעת מינה הולכה שלא ברגל היא הולכה – דילמא הוא נייד פורתא'. וכן אנו נוקטים להלכה, שהולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, וצריך לנוד מעט (וע"ע זבח תודה זבחים יד). בלקוטי הלכות להח"ח (בתורת הקדשים' כאן) כתב כדבר פשוט ומוסכם שכל הכהנים צריכים לנוד מעט (וכן נקט המשל"מ הל' פסוה"מ א, כג ורש"ש זבחים טו. ע"ש. וכ"כ בחזון יחזקאל כאן בדעת הרמב"ם). ואולם בכמה ראשונים נמצא כתוב שכהן אחד הולך מעט [הכהן האחרון שזורק הדם על המזבח, הולך שתיים ושלש פסיעות] (עפ"י רבנו יהונתן מלונגיל, המאירי ועוד. וכן מדוקדק מגרסתנו 'דילמא הוא נייד פורתא'. וכן הוכיחו מפר"ח יומא מט.).

עוד בענין הולכה שלא ברגל – ע' במובא בזבחים יד–טו ובסיכומים שם.

'הא קמשמע לן, ברב עם הדרת מלך' – שיהיו כולם עסוקים בעבודה. וזו לשון ר"י אור זרוע (ח"א קטו. הובא במדרכי סוף מגילה. וע' גם או"ח קמז, ב ובהגר"א):
'על ששאלתם ששמעון מוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ספר תורה מן הארון הקודש ולתתה ביד ש"ץ וכן להחזירה, והמעות הללו באות לכיס של צדקה, ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן – נראה בעיני שלא כוון יפה אותו שמעון, שהרי במה זכה בה החזן. ודאי אילו לא היה יכול לקרות בספר תורה אלא הוא – ודאי היה זוכה, אבל עתה שיכול אחר לקרות, מעשה בכל יום שראובן מתפלל שחרית ושמעון קורא ולוי מתפלל מוסף, וא"כ היאך נאמר שזכה בה. ותנן בתמיד נשחט שחט ישראל וקבל הכהן נתנו לחבירו וחבירו לחבירו, ואמרינן בגמרא... ברוב עם הדרת מלך, והלא דברים קל וחומר; ומה הכהן שכבר זכה, שכבר קיבל הדם בידו, אעפ"כ נתנו לאחר להוליכו ואותו המוליך נתנו לאחר לזורקו משום ברוב עם הדרת מלך, כל שכן בנדון זה.

רבי יוחנן אמר לרבי שמלאי: אין שונים (/ נידונים) לא ללודים ולא לנהרדעים. לפירוש אחד ברש"י, אמר לו כן כדי לדחותו. ולפירוש אחר אמת הוא, לפי שאינם מיוחסים.

דפים סב – סג

ק"ח. השוחט את הפסח במחשבות דלהלן – מה דינו?

- א. שחט למולים ולערלים והקדים בדבריו מולים לערלים או ערלים למולים?
  - ב. גמר בלבו למולים ולערלים והוציא בפיו אחד מהם ולא הספיק לומר האחר עד שנגמרה השחיטה?
  - ג. אמר בסימן ראשון למולים וסימן שני אף לערלים, או להפך.
- א. לדעת אחרים, דהיינו רבי מאיר האומר 'תפוס לשון ראשון', הקדים מולים לערלים – כשר. ערלים למולים – פסול. וזהו רק לדברי רבא (וריש לקיש בחולין כט) שאינה לשחיטה אלא לבסוף, הלכך יש לתפוס האמירה הראשונה, אבל לדעת רבה ואב"י (וי"א שגם רבא חזר וקיבל דעה זו. עתוס' רשב"א) שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, הלא יש מקום לשתי המחשבות לחול הלכך כשר כדין 'לאוכליו ושלא לאוכליו' (עפ"י תוס').
- א. יש אומרים שאם מפגלים בחצי מתיר – פסול (הר" יוסף, מובא בתוס' רשב"א).
  - ב. ממשנתנו מבואר שאין חילוק אם הקדים ערלים או מולים, ובכל אופן כשר. וכן הלכה (עפ"י לקוטי הלכות).

ב. גמר בלבו למולים ולערלים והוציא בפיו 'לערלים' ולא הספיק לומר 'למולים' עד שנגמרה השחיטה; רבה רצה לפרש שבשאלה זו נחלקו רבי מאיר וחכמים, האם צריך 'פיו ולבו שוים' כדי לפסול והרי לא היה לבו שווה לפיו, אם לאו. ודחו ואמרו שגם רבי מאיר מצריך פיו ולבו שוים הלכך כשר, שהרי היה בלבו לומר גם למולים ומקצת ערלה לא פסלה.

- ג. אמר סימן ראשון למולים וסימן שני אף לערלים – כשר לדברי הכל שהרי מקצת ערלה לא פסלה. סימן ראשון לערלים וסימן שני אף למולים; לרבי מאיר שאמר מפגלים בחצי מתיר – פסול, שהרי סימן ראשון נשחט כולו לערלים. ולחכמים אין מפגלים בחצי מתיר וכשר.
- א. כתבו בתוס': אף אם אמר סימן ראשון למולים ובשני אמר 'לערלים' בסתם – כאילו אמר 'אף לערלים' וכשר.
- אמר סימן ראשון למולים וסימן שני רק לערלים, או להפך – באנו למחלוקת רבי מאיר וחכמים האם מפגלים בחצי מתיר אם לאו (תוס').
- ב. דוקא במפרש סימן שלם, ראשון או שני, אבל בסתם או אף במפרש חצי סימן – לא אמר רבי מאיר 'מפגלים בחצי מתיר' (תוס'). ויש שנראה מדבריו שגם בסתם אומרים 'מפגלים בחצי מתיר' (ע' בתוס' רשב"א בשם הר" יוסף).

דפים סג – סד

- ק"ט. א. אלו קרבנות כלולים באזהרת לא תשחט על חמץ דם זבחי? ובאיזה זמן עוברים עליה?
- ב. מי הם המצווים באזהרה זו ובאלו אופנים?

א. לתנא קמא, השוחט את הפסח על החמץ עובר ב'לא תעשה'. רבי יהודה מוסיף אף תמיד (של בין הערבים, הקרב בערב הפסח. רש"י. זבחי – המיוחד לי, זה התמיד). רבי שמעון אומר: בזמן הקרבת הפסח אין עוברים אלא עליו ואילו בתוך המועד עוברים בכל הזבחים שנשחטו על החמץ (זבחי זבחי – פעמיים. חילקם הכתוב לומר שבזמן שחייב על 'זבח' אינו חייב על 'זבחי', ולהפך). ואין חילוק בין קרבן בהמה לקרבן העוף, אבל מנחות לא.

א. הלכה כתנא קמא שאינו עובר אלא על הפסח ובזמנו (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).
ב. יש סוברים שלפי שיטת תנאים אחת עוברים ב'לאו' זה על כל הקרבנות בזמן שחיתת הפסח (ע' במאירי. ולא נמצאת בגמרא דעה כזו במפורש, אך יתכן שלמד כן מקושיית הגמרא אודות מליקה, ומשמע שבשחיטה ודאי חייב אף בשאר קרבנות. עפ"י 'משאת המלך'. ואם שחט אחר הצות וקודם תמיד של בין הערבים – נראה שתלוי הדבר במח' התוס' ותוס'–ישנים ביומא לג. שם).

עוד סובר רבי שמעון, שכל מקום שהשחיטה פסולה אין עובר עליו, לפיכך הפסח בזמנו שנשחט שלא לשמו, או חטאת במועד שלא לשמה, או קרבן פסח במועד שנשחט לשם פסח או כסתם [אם נקוט שפסח בשאר ימות השנה צריך עקירה, או לכולי עלמא – כאשר הוא מיועד להקרבה בפסח שני] – בכל אלו פטור, לפי שהקרבן פסול.

א. מרש"י משמע שלא פטר רבי שמעון בשחיטה פסולה אלא לפי שיטתו ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, אבל לפי חכמים – חייב. ויש אומרים שגם חכמים מודים בדבר כי קרבן פסול אינו בכלל זבחי.

ב. כאשר בשעת הזריקה היה הקרבן פסול, נסתפק במשנה למלך האם הזורק עובר עליו. ובשער המלך מחלק בין זריקה פסולה ובין זורק בקרבן פסול. ויש שאינם מחלקים בכך ופוטרים בשניהם.

השוחט על החמץ – לוקה (עפ"י רש"י, רמב"ם ק"פ א,ה סנהדרין יט,ד. וע' בשפת אמת). ואף על פי שעבר ב'לאו' – הקרבן כשר ועלה לחובת בעליו (תוס' על פי התוספתא. וכן הוא פסק הלכה באין חולק. מנחת חינוך פט,י. ורעק"א הסתפק באופן שהשוחט לא היה אחד מבני חבורה ושחט על החמץ במויד, שמה היות ואין שליח לדבר עבירה בטלה השליחות ונמצא שנשחט הפסח בלא שליחות מנויו).

ב. אחד השוחט על החמץ ואחד הזורק (דם זבחי) [ואחד המולק ואחד המזה – לרבי שמעון המחייב על שאר זבחים במועד] – חייב.

המקטיר על החמץ (שנמצא אצלו בשעת הקטרה. רש"י) – נחלקו בדבר שתי הברייתות אם עובר אם לאו (האם מקישים לענין זה לא ילין חלב חגי ללא תשחט על חמץ דם זבחי). ורב פפא נקט שעובר.

א. המקבל והמוליך – ודאי אינם עוברים, לפי שאינם בבל ילין (לקוטי הלכות ועוד. וכן איתא בירושלמי). והמאירי נקט שכולם עוברים.

ב. יש מי שכתב בפירוש דברי הירושלמי, ששפיכת שיריים על החמץ כלולה גם היא באיסור זה (ע' אור שמח ק"פ א. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סוס"י קג) תמה על כך).

בין שהא החמץ שייך לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה – עוברים עליו (לא תשחט על חמץ – אין כתוב 'חמצן'. רבי אמי; ריש לקיש. וכן שנו בברייתא).

רש"י כתב שאם יש לאחד מהם – כולם עוברים (וכן משמע בספר יראים). אך יש אומרים שאין